

Ακαδημαϊκό δοκίμιο

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

ΑΤΟΜΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ

Οι σύγχρονοι νέοι, με το να έρχονται αντιμέτωποι με την εξαφάνιση ή αλλαγή του χαρακτήρα των πρώην τόπων δημόσιας συνάντησης (όπως η αγορά, οι πλατείες ή τα καφενεία), με την ψηφιακή τεχνολογία να επιφέρει την εξαφάνιση της απτής εγγύτητας μεταξύ των ανθρωπίνων υπάρξεων και τέλος, με την παρακμή της δημόσιας ηθικής, καταλήγουν να εμφορούνται από μια νέου τύπου ηθογενετική ηθική, από την οποία απουσιάζει η ανάληψη ευθύνης του ενός απέναντι στον κάθε άλλον. Οι φίλοι από σύντροφοι καρδιακοί μεταβάλλονται σε ευκαιριακή, και γι' αυτό προσωρινή, «παρέα» σε ένα κοινό ταξίδι προς το άγνωστο, όπου δεν υπάρχει ούτε νόστος ούτε άφιξη. Σε έναν κόσμο όπου η μετά θάνατον ζωή εμποτίστηκε από το πνεύμα της αμφιβολίας και η πολιτική και ο νόμος εκλήθησαν για να ρυθμίσουν χωρίς κανένα ηθικό έρεισμα τις κοινωνικές σχέσεις, η προσωπική φιλία, για όσο διαρκεί, περιορίζεται να λειτουργεί μέσα στον κύκλο της παρέας, γινόμενη κατανοητή ως καταφύγιο παρηγορητικό του βίου.

Στην παρέα, σ' έναν άτυπο κοινωνικό κύκλο του «εμείς», ο νεαρός Έλληνας ποθεί να ανεύρει την αναγκαία για την ύπαρξή του θαλπωρή. Γι' αυτό και η παρέα, με το να επιτρέπει στο άτομο να διατηρεί ζωντανά τα συστατικά αγαθά του φιλότιμου, εμφανίζεται ως υποκατάστατο της παραδοσιακής κοινότητας. Ζυμωμένη με αναμνήσεις από παρελθόντες χώρους κοινωνικότητας, όπως η γειτονιά, το χωριό, το σχολείο, ο στρατός, σχηματισμένη από χαρακτηριστικά ομοιότητας οφειλόμενα στην ηλικία και στις εκπαιδευτικές και εργασιακές εμπειρίες, αλλά και στα κοινά ενδιαφέροντα για την πολιτική, την επιστήμη ή την τέχνη ή και από μian ομοιότητα παραχθείσα από τα ίδια ερωτικά βιώματα, η παρέα αποτελεί προνομιακό χώρο συνεύρεσης του ατόμου με τους ομοίους άλλους.

Τα προαναφερθέντα στοιχεία ομοιότητας, καίτοι δεν σχετίζονται με κοινούς ηθικούς προσανατολισμούς, εν τούτοις είναι αρκετά ισχυρά ώστε, αφενός να προκαλούν συναισθήματα συμπάθειας και εμπιστοσύνης ανάμεσα στα μέλη της παρέας και, αφετέρου να ενισχύουν την αυτοεκτίμηση των φίλων, καθώς εντός της παρέας νοιώθουν μεταξύ τους ίσοι, περιφρονώντας ή υποτιμώντας τους έξω, ιδίως όσους είναι ανώτεροι, κατώτεροι ή διαφορετικοί. Η ισότητα, από αξιακό μέγεθος του πολιτικού και κοινωνικού πεδίου, έχει μεταφερθεί –όπως και στη φιλία– στον ψυχικό χώρο κι αυτό είναι ένα από τα πλεονεκτήματα της παρέας.

Τσιβάκου, Ι. (2017). *Ατομικισμός και φιλία: Η ταυτότητα των νέων Ελλήνων*.

Αθήνα: Εκδόσεις Ι.Σιδέρης.

ΑΝΑΛΥΣΗ

Σκοπός της συγγραφέως στο απόσπασμα είναι να εξηγήσει τη διαδικασία συγκρότησής της νεοελληνικής παρέας. Έτσι, ακολουθεί τη συμβατική οργάνωση ενός εξηγητικού κειμένου: Στην §1 ερμηνεύει τη δημιουργία της παρέας ως αποτέλεσμα του περιορισμού της διά ζώσης επικοινωνίας και της αμφισβήτησης των σταθερών αξιών, ενώ στην §2 και στην §3 ως αποτέλεσμα της ανάγκης των νέων για ένταξη σε ομάδα στη βάση κοινών ενδιαφερόντων. Το ύφος είναι ακαδημαϊκό: μακροπερίοδος λόγος (βλ. 1η πρόταση §1), κυριαρχία του γ' ρηματικού προσώπου, λόγιο λεξιλόγιο (π.χ. «εμφορούνται από μια νέου τύπου ηθογενετική ηθική») κτλ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΙΔΕΑΣ

Στη ζωή των λαών έρχεται κάποια στιγμή όπου, από έναν αστάθμητο συνειρμό περιστάσεων, το κοινωνικό σύνολο καλείται να δώσει εξετάσεις και ν' αποδείξει αν είναι ώριμο για τη Δημοκρατία. Δεν πρόκειται εδώ για τις ξεκάθαρες εκείνες περιπτώσεις όπου δημοκρατικό και ολιγαρχικό καθεστώς αναμετρώνται, μπαίνουν και τα δύο στην ψηφοδόχο και περιμένουν το αποτέλεσμα της εκλογής. Μήτε για τις άλλο τόσο ξεκάθαρες, δυναμικές έστω, αναμετρήσεις των οδοφραγμάτων. Εκεί, ο πολίτης ξέρει καλά ανάμεσα σε τι έχει να διαλέξει. Πρόκειται για τις θολές, τις ύπουλες καταστάσεις, όπου πίσω από τις λέξεις κρύβονται έννοιες φευγαλέες, όπου άλλο ζητάς κι άλλο βρίσκεις, όπου διαλέγεις χωρίς να ξέρεις τι ακριβώς διαλέγεις. Η εποχή μας, μέγας διδάσκαλος στις διφορούμενες έννοιες, διαπρέπει και σε τέτοιες απατηλές προτάσεις εκλογής.

Πολλοί -δεν θα πούμε οι περισσότεροι- νομίζουν πως η Δημοκρατία είναι ένα πολίτευμα. Δεν ξέρουν πως πρόκειται γι' απόληξη κι όχι γι' αφετηρία. Δημοκρατία σημαίνει αναβαθμός πολιτισμού. Προϋποθέτει πολλά πράγματα, όχι απλώς έναν ιδεολογικό προσανατολισμό ή μια κατεύθυνση του γούστου.

Γίνεσαι άξιος να υψωθείς ως τη δημοκρατική ιδέα, όταν έχεις πριν διανύσει κάποια στάδια εσωτερικού εκπολιτισμού. Μια Δημοκρατία στους Κάφρους είναι αδιανόητη, ενώ είναι νοητά εκεί όλα τ' άλλα καθεστώτα, ολιγαρχικά, απολυταρχικά, ιδιαίτερα τ' αριστοκρατικά, γιατί η αριστοκρατία είναι έννοια σχετική, εξαρτημένη στενά από τοπικούς όρους και ήθη. Οι φύλαρχοι είναι μια αριστοκρατία. Η Δημοκρατία δεν ξέρει φυλάρχους κι αυτό είναι βέβαια παρακινδυνευμένο, γιατί μπορεί να κλονίσει την έννοια της φυσικής ιεραρχίας, όταν η πειθαρχία δεν είναι εσωτερική, όταν δηλαδή τα άτομα δεν έχουν ακόμα αξιωθεί να φτάσουν στο επίπεδο πολιτισμού όπου ο πολίτης προσηλώνεται σε γενικές ιδέες όχι παραμορφωμένες σε φόβητρα.

Κάθε φορά που εκδηλώνεται ή που υποβόσκει μια κρίση της δημοκρατικής ιδέας, πρέπει να ψάχνουμε να βρούμε αν τα αίτια είναι εξωτερικά ή εσωτερικά, μ' άλλα λόγια αν φταίνει οι ιστορικές συνθήκες ή μήπως υπάρχει μια ανεπάρκεια οργανική μέσα στα άτομα- φορείς της ιδέας. Βέβαια οι συνθήκες αυτές δεν είναι απόλυτες· ιδιαίτερα η δεύτερη. Δεν φταίνει ποτέ όλοι για την κάμψη της δημοκρατικής αρετής. Επειδή όμως οι λαοί σαν ιστορικές μονάδες χαρακτηρίζονται από την πλειοψηφία τους, ή -στο πρακτικό επίπεδο- έστω και από τη σχετική πλειοψηφία, σε περίπτωση τέτοια πρέπει ν' αναρωτιόμαστε μήπως υστερεί κάτι στην ίδια την ωριμότητα των λαών αυτών. Μήπως δεν έχει συμπληρωθεί η διαδρομή που θα τους έκανε άξιους της Δημοκρατίας.

Είναι πάντοτε επικίνδυνο να γενικεύει κανένας, αλλά και η δειγματοληψία δεν μπορεί να καταργηθεί σα μέθοδος. Μου έχει τύχει πάμπολλες φορές, σε συζήτηση όχι διαλογική αλλά σε κύκλο, ν' ακούσω κάποιον να λέει, όταν οι διαπιστώσεις φαίνονται να φτάνουν σε αδιέξοδο:

«Μωρέ εμάς μας χρειάζεται δικτατορία!» -και δυο τρεις άλλοι γύρω να συμφωνούν, κουνώντας επιδοκιμαστικά τα κεφάλια τους. Τότε κάτι μαραίνεται μέσα μου, με κυριεύει αθυμία. Όχι γιατί οι άνθρωποι αυτοί βρίσκονται, κατά τη γνώμη μου, σε πλάνη. Αλλά γιατί βλέπω πόσο εύκολα απεμπολούν τα άτομα τις ελευθερίες τους, τα ευγενέστερα δικαιώματά τους, ό,τι με τόσους αγώνες έχει κατακτηθεί στο μάκρος της ιστορίας, με τόσο αίμα. Απεμπολούν δηλαδή την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Και πόσο είναι πρόθυμοι οι άνθρωποι να την ανταλλάξουν με μιαν αβασάνιστη, κοντόθωρη, χαμηλή αμεριμνησία, που δεν τους εξασφαλίζει -όπως νομίζουν- τα κεκτημένα, αλλά που τους δίνει την ψευδαίσθηση πως τα εξασφαλίζει. Γιατί κανένας, κι ο πιο ανιστόρητος, δεν μπορεί να μην ξέρει ότι τα τέτοια καθεστώτα, τ' αυταρχικά, τα πιεστικά, έχουν κακό τέλος, και πως τη στιγμή της ανατροπής τους ο σπασμός κλονίζει συθέμελα, συνεπαίρνει τα πάντα, παράνομα και νόμιμα μαζί, ένοχα και αθώα.

Για να γίνει ένας λαός άξιος της Δημοκρατίας, πρέπει να πάψει πρώτα να πιστεύει στο χωροφύλακα. Να βλέπει σ' αυτόν το σύμβολο της εξουσίας κι όχι την ενσάρκωσή της. Να μην τον κρίνει απαραίτητο στο κάθε του βήμα, επιτηρητή και παιδαγωγό. Ένας λαός άξιος της Δημοκρατίας δίνει εξετάσεις καθημερινά, όχι μονάχα μπροστά στην κάλπη. δίνει εξετάσεις στα πιο μικρά πράγματα της καθημερινής ζωής: σέβεται τη θέση του στην «ουρά», προσέχει να μην ενοχλεί το διπλανό του, πιστεύει πως έχει πρώτα καθήκοντα κι έπειτα δικαιώματα. Η κοινωνική αγωγή είναι αναγκαία προϋπόθεση της Δημοκρατίας. Όταν ακούω τους παραπάνω κυρίους να λένε πως τους χρειάζεται δικτατορία, χαμογελώ μέσα μου, παρ' όλη μου την αθυμία, γιατί συλλογίζομαι πως δεν το καταλαβαίνουν τι λένε πραγματικά: ότι τους λείπει η αγωγή. Πώς μπορεί να νοηθεί Δημοκρατία δίχως το σεβασμό του διπλανού σου;

Τερζάκης, Α. (2000). *Προσανατολισμός στον αιώνα*. Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Φίλων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Χώρισε το κείμενο σε ενότητες και εντόπισε σε αυτό: το θέμα και τη θέση του συγγραφέα, τα επιχειρήματα που παραθέτει για να τη υποστηρίξει και το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει. Πώς συμβάλλει αυτή η δομή στη σαφήνεια και την πειστικότητα του κειμένου;
2. Να εντοπίσεις στο κείμενο λέξεις/ φράσεις που εκφράζουν βεβαιότητα και αμφιβολία. Πώς οι φράσεις αυτές επηρεάζουν την πειστικότητα των απόψεων του συγγραφέα;
3. Να εξηγήσει τη λειτουργία των ρητορικών ερωτήσεων στο κείμενο.
4. Ο συγγραφέας συχνά χρησιμοποιεί εικόνες ή συμβολισμούς. Πώς ενισχύουν το μήνυμα του κειμένου; Να εντοπίσεις μια παράγραφο στην οποία χρησιμοποιούνται αυτά τα μέσα και να την ξαναγράψεις, αποδίδοντάς τα με γλώσσα αναφορική. Ποια διαφορά παρατηρείς στο επικοινωνιακό αποτέλεσμα;

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ

Σχεδιασμός – Δημιουργία: Αγγελάκος Κωνσταντίνος,
Μαγγανά Αναστασία, Πασσάς Ιωάννης, Χριστόπουλος Δημήτριος

Ημερομηνία ανάρτησης: 19/12/2024 **Έκδοση:** v1.0

Το παρόν αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ (MIS) 6010165, του Προγράμματος «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή 2021-2027» που υλοποιείται από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή